

بازارچه مرزی دوغارون و تجارت زعفران افغانستان

سلمان واعظی فر^۱، علیرضا کرباسی^۲، حسن علی بخشی^۳

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی دانشگاه زابل

^۲ عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

^۳ کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی رشته مهندسی اقتصاد کشاورزی (نویسنده مسئول)

چکیده

با عنایت بر افزایش روز افزون صادرات مجدد زعفران ایران بوسیله تجار افغانی و همچنین کشت این محصول ارزشمند در افغانستان در پژوهش حاضر به بررسی تجارت زعفران و مشکلات آن در شهر مرزی افغانستان بوسیله مصاحبه بدون ساختار از تجار ایرانی و کشاورزان شهرستان تایباد و همچنین بررسی نظرات کارشناسان و مسئولان در سایتهای خبری ایران و افغانستان، در سال ۱۳۹۷ پرداخته شد. مهمترین مشکل برای تجار ایرانی راحتی تردد تجار افغانه و نبود امنیت برای تردد تجار ایرانی در افغانستان، سهم نداشتن از سود حاصله از صادرات و همچنین صادرات غیر رسمی زعفران بوسیله حمل بار مسافر و قاچاق این محصول و پیاز آن به افغانستان بوسیله رابطان تجار افغانه در ایران بوده است و پیشنهاد شد که شرکت تعاونی صادرات زعفران با عضویت کشاورزان تاسیس شده تا کشاورزان از سهم ارزش افزوده صادرات و تجارت زعفران بی نصیب نمانند.

واژه‌های کلیدی: افغانستان، بازارچه مرزی، صادرات، قاچاق

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

یکی از دغدغه های دولت ها، سیاستمداران و برنامه ریزان توسعه در قرن حاضر، توسعه روستاست؛ توسعه هماهنگی که مانع از تمرکز سرمایه در یک منطقه و رشد ناهمگون جامعه گردد و از دید اقتصادی کارا و سودآور باشد. بر همین اساس برای تحقق توسعه روستایی که به نوعی متضمن تقویت یکپارچگی، هویت و امنیت ملی است، ضرورت دارد که مناطق دور افتاده و محروم به لحاظ برنامه های توسعه ای از حقوق توسعه یافتگی برخوردار شوند از جمله مناطقی که باید سطح توسعه یافتگی در آنها توسعه یابد، مناطق مرزی است. این مناطق به دلیل تماس با محیط های گوناگون داخلی و خارجی از ویژگیهای خاصی برخوردارند (افتخاری، ۱۳۸۷).

یکی از اهداف مهم برنامه توسعه اجتماعی و اقتصادی جمهوری اسلامی ایران اولویت دادن به بخش کشاورزی به منظور توسعه اقتصاد بدون نفت است. اهمیت بخش کشاورزی به خاطر عرضه مواد غذایی، ارزآوری و تامین نیاز سایر بخش های اقتصاد و داشتن سهم مهم از تولید ناخالص ملی (GNP) است. (نصایبان شهریاری، ۱۳۸۶) تجارت خارجی، منبع تأمین درآمدهای ارزی برای سرمایه گذاری و جذب فن آوریهای نوین در جهت افزایش توان تولیدی اقتصادی کشور است. لزوم گریز از صادرات تک محصولی و رهایی از مشکلات ناشی از آن، ایجاد تنوع در محصولات صادراتی، تامین ارز جهت سرمایه گذاری و افزایش سهم در تجارت جهانی و بازارهای بین لمللی، اهمیت صادرات غیرنفتی را به وضوح نشان می دهد. صادرات کالاهای غیرنفتی در فعالیتهای اقتصادی اهمیت ویژه ای داشته و اثر آن بر اقتصاد و رشد نسبی انکارناپذیر است. اما از آنجا که به طور جدی و مناسب مورد توجه و به شکل بهینه ای تحت برنامه ریزی مدون قرار نگرفته، نتیجه مطلوبی در رهیافت توسعه اقتصادی کشور به دست نداده است (اکبری و همکاران، ۱۳۷۹) سازمان توسعه تجارت ایران (۲۰۱۳) نیز در این رابطه بیان کرد متأسفانه تولید و صادرات زعفران طی چندساله اخیر با چالشهای مختلفی مواجه بوده و صادرات آن دارای روند نزولی شده و مهمترین عوامل مؤثر بر روند نامناسب صادرات زعفران، فقدان سازمان تجاری حرفه ای پویا در زمینه زعفران، عدم توجه کافی به تأمین انتظارات مصرف کنندگان نهایی در بازارهای جهانی، حمایت های هدایت نشده از صنعت زعفران، ظهور رقبای جدید مانند افغانستان با حمایت های کشورهای اروپایی، جایگزینی رنگهای مصنوعی بجای زعفران به علت افزایش غیرمنطقی قیمت آن و نداشتن استراتژی مشخص جهت قیمت گذاری زعفران در ایران بوده است. (کرباسی، ۱۳۹۳)

صادرات نقش مهمی در توسعه اقتصادی کشورها بازی می کند. تحلیل وضعیت چهل و یک کشور بین سال های ۱۹۸۵-۱۹۶۳ توسط بانک جهانی حاکی از این است که عملکرد اقتصادی کشورهای با اقتصاد برون گرا، تقریباً در همه ی جنبه ها بهتر و برتر از اقتصادهای درون گرا بوده است (بانک جهانی، ۱۹۸۷)

بازارچه های مرزی محوطه ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا یا مکان هایی که طبق تفاهمنامه های منعقد شده بین ایران و کشورهای همجوار تعیین می شود. اهالی دوطرف مرز می توانند کالاها و محصولات مورد نیاز خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات و ضوابط مقرر در این ماده برای دادوستد در بازارچه های مرزی عرضه کنند (قادری حاجات و همکاران، ۱۳۸۹).

مرزها به عنوان حدود تعریف شده هر کشور تبعات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی را در دو سوی مرز و همچنین روابط بین دو جامعه به وجود می آورند و دارای نقش ها و کارکردهای گوناگونی هستند. دوغانون مجهزترین گمرک ایران

در مرز افغانستان است. بازارچه مرزی دوغارون یکی از پر رونق ترین بازارچه های مرزی ایران بوده و در سال های اخیر رتبه نخست صادرات کالا به کشور افغانستان را نیز دارا بوده است. عمده کالاهای صادراتی از این بازارچه که حدود ۱۲۰۰ نفر به صورت مستقیم و غیرمستقیم در آن کار می کنند، شامل میوه و تره بار، مصالح ساختمانی، مواد غذایی و مواد شیمیایی و صادرات غیر رسمی زعفران، مرغ و... می شود (یافته محقق).

قاچاق زعفران از راهها و روش های مختلفی صورت می گیرد که باید توضیح داد زعفران کالای حجیم و جاگیری نیست، بنابراین به راحتی می توان آن را در لابه لای بارهای یک کامیون جاسازی کرد و به همین دلیل از چشم ماموران دور می ماند. یکی دیگر از روش های قاچاق از طریق مسافران صورت می گیرد؛ به طوری که مشاهده شد برخی از مسافران زعفران را درون لباس های خود جاسازی و از مرز خارج کرده اند. سال ۱۳۹۱ بخشنامه ای از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت ابلاغ شد که براساس آن صادرکنندگان موظف شدند که ارز حاصل از صادرات را به کشور بازگردانند و یا اینکه با آن اقدام به واردات کنند؛ در غیر این صورت موظف به پرداخت مالیات می شدند، بنابراین برخی از صادرکنندگانی که عرق ملی نداشتند، برای فرار از هزینه ها و سودآوری بیشتر دست به قاچاق می زدند. همچنین وزارت صنعت خواسته بود که کشاورزان برای فروش محصولات، کد ملی خود را ارائه دهند تا به اداره دارایی داده شود. بسیاری از کشاورزان تمایلی به این کار ندارند و ترجیح داده اند محصولات خود را به اتحادیه ها نفروشند. برخی از این افراد برای راحتی کار خود و ... محصولات را به دلان و واسطه ها می فروشند. این دو مساله تاثیر بسیار زیادی در تمایل افراد به قاچاق زعفران از کشور دارد. (میری، ۱۳۹۲)

مواد و روش ها

در تحقیق اجتماعی، انواع زیادی از مصاحبه وجود دارد. معمول ترین مصاحبه ها عبارتند از ۱- بی ساختار ۲- نیمه ساختار یافته ۳- ساختار یافته

انواع روش های مصاحبه به عنوان یک ابزار جمع آوری داده ها، نقاط قوت و ضعف زیادی دارند. روشی که برای مصاحبه انتخاب می شود با راهبردها، اهداف، و سوال های پژوهش تناسب دارد. به علاوه روش مصاحبه ای که ما انتخاب می کنیم روی جنبه های علمی مصاحبه و نحوه ای که این فرایند را مدیریت می کنیم تاثیر می گذارد. در هر حال انواع مصاحبه از عمق های متفاوتی برخوردارند و غنای اطلاعاتی حاصل از آنها نیز متفاوت است. (حافظ نیا، ۱۳۸۸)

در این پژوهش از روش مصاحبه بی ساختار در سال ۱۳۹۷ از ۳۰ نفر کشاورزان و تجار زعفران که نظراتشان جمع بندی می گردد و همچنین بررسی تیتراهای سایت های خبری و روزنامه های رسمی جمهوری اسلامی ایران که حاوی نظرات کارشناسان و مسولان زعفران می باشد، استفاده شده است.

نتایج و بحث

با توجه به جدول شماره ۱ که خلاصه نظرات کارشناسان و تجار زعفران عمدتاً در سال ۱۳۹۷ جمع آوری شده است، نشان می دهد که اغلب نظرشان بر این است که افغانستان در حال تبدیل شدن به رگیی بزرگ برای زعفران ایران

می باشد و همچنین تجار افغانی بوسیله رابطان خود در ایران و یا ب حضور فیزیکی با توجه به این که آنها به راحتی و با امنیت کامل می توانند در ایران تردد کنند. وارد شده و پیاز زعفران و زعفران را خریداری کرده و به افغانستان صادر می کنند. در این میان تجار و کشاورزان ایرانی کمترین بهره را از ارزش افزوده صادرات می برند. در افغانستان نیز تجار افغانه زعفران ایران را به صورت صادرات مجدد به کشورهای چین و هندوستان و اروپا و ... صادر می کنند.

جدول شماره ۱- خلاصه نظرات کارشناسان و تجار دست اندر کار زعفران

عنوان خبرنامه / روزنامه	عنوان خبر	خلاصه خبر
ایران (۱۳۹۷)، ش خ ۳۷۱۶۹۹	صادرات زعفران به افغانستان خیانت به کشور است	عضو شورای ملی زعفران (علی حسینی): پیچیدگی های متعددی برای صادرات زعفران ایرانی به اروپا وجود دارد که برای افغانستان نیست، بنابراین عمده زعفران تولیدی به افغانستان صادر می شود و از آنجا که افغانستان رقیبی برای ایران محسوب می شود؛ صادرات زعفران به افغانستان خیانت به کشور است.
فردا نیوز (۱۳۹۶)، ش خ (۷۶۹۷۳۶)	صادرات زعفران ایرانی با برند افغانستان به هند	رئیس شورای ملی زعفران با اشاره به معطلات پیش رو برای صادرات زعفران ایرانی گفت: در حال حاضر زعفران ایران از طریق مشهد به افغانستان می رود و از آنجا به اسم افغانستان به هند صادر می شود
باشگاه خبرنگاران جوان (۱۳۹۷)	قاچاق زعفران ایرانی به افغانستان! مشکل صادرکنندگان زعفران چیست؟	در ماه های اخیر صادرات طلای سرخ ایرانی بعلت بخشنامه ارزی دولت منجر به رونق استفاده از کارت های بازرگانی یکبار مصرف و قاچاق شد. زعفران یکی از محصولات استراتژیک کشاورزی در کشورمان محسوب می شود که توسعه صادرات آن می تواند ارزش افزوده مناسبی را نصیب کشور کند. متأسفانه مسائل و موضوعات مختلف سد راه توسعه صادرات از سرخی روز افزون آن کاسته و آتشی بر جان تولیدکنندگان انداخته است.
خبرگزاری کشاورزی ایران (۱۳۹۷)، (آبانا)	جای پای افغانستان در صادرات زعفران ایران	با اجرای بخشنامه های ارزی توسط دولت عملاً صادرات رسمی شکل دیگری گرفته است و طور مثال به جای صادر شدن این محصول از داخل کشور، صادرات زعفران از افغانستان صورت می گیرد. تاجران افغانستان زعفران را به نرخ ریال از ایران می خرند و به یورو صادر می کنند
خبر گزار فارس (۱۳۹۶)، ش خ ۱۳۹۶۰۹۲۰۰۰۱۲۷۳	صادرات زعفران افغانستان افزایش می یابد	رئیس اتحادیه زعفران کاران در هرات گفت: زعفران افغانستان پس از تهیه در یک جا جمع آوری شده و به کشورهای خارجی که نیازمند زعفران افغانستان هستند صادر خواهد شد.
دیویچه ولی دری (۲۰۱۵)، لینک کوتاه https://p.dw.com/p/1FdJl	زعفران افغانستان با زهم بهترین زعفران جهان شد	انستیتوت جهانی سنجش ذایقه و کیفیت مواد غذایی یک بار دیگر زعفران افغانستان را بهترین و مرغوب ترین زعفران جهان

بخشنامه اردیبهشت ۱۳۹۷ مبنی بر تک نرخی شدن ارز برابر ۴۲۰۰ تومان^۱

برگزید. این نبات گران قیمت که به طلای سرخ شهرت دارد، رشد خوبی در افغانستان داشته است
 اگر محصول را کشاورز بتواند صادر کند، منافی به مراتب بیشتر از حال حاضر دارد. با توجه به تفاوت قیمت زیاد زعفران صادراتی و قیمت خرید از کشاورز و مهمترین مشکل تردد راحت تجار افغانستان به ایران و مشکل امنیت و تردد تجار ایرانی به افغانستان است. زعفران و پیاز زعفران از طریق بازارچه مرزی همراه بار مسافر در حال قاچاق به افغانستان است. و کسانی در تایباد رابطی در شهر هرات داشته و زعفران را از کشاورز خریداری کرده و به هرات به صورت غیر رسمی عمدتاً از طریق کامیون های ترانزیتی ارسال می کنند.

وضعیت زعفران و بازارهای
 بین المللی در تایباد

یافته محقق

نتیجه گیری

با عنایت بر افزایش روز افزون صادرات مجدد زعفران ایران بوسیله تجار افغانی و همچنین کشت این داروی گیاهی ارزشمند در افغانستان، برای این که کشاورزان نیز از ارزش افزوده انتهای زنجیره ارزش زعفران بهره مند گردند، شرکت های تعاونی صادرات زعفران تشکیل گردد و زعفران کاران شهرستان مرزی تایباد در آن عضو شده و در سود حاصل از بسته بندی و صادرات زعفران سهیم شوند و این شرکت تعاونی در بازارچه مرزی دوغانر نماینده و غرفه فروش داشته تا راحت تر با منیت بیشتر با افغانه در ارتباط باشد و همچنین به علت آنکه افغانستان عضو سازمان تجارت جهانی بوده و صادرات از آن کشور راحت تر می باشد. زعفران پس از بسته بندی در ایران و شریک شدن با تجار افغانه به صادرات زعفران ایران از افغانستان بپردازند

منابع

- ۱- افتخاری، رکن الدین، پاپلی یزدی، عبدالرضا، عبدلی، محمد حسین (۱۳۸۷)، ارزیابی اثرات اقتصادی بازارچه های مرزی بازتاب های توسعه مناطق مرزی، مطالعه موردی: بازارچه مرزی شیخ صالح شهرستان ثلاث باباجانی، استان کرمانشاه، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال چهارم، شماره دوم.
- ۲- اکبری، م، م، کریمی، ح، کریمی ۱۳۷۹، تاثیر رشد صادرات بر رشد اقتصادی و تشکیل سرمایه، مجله برنامه و بودجه، شماره و ۵۲ ۵۳
- ۳- کرباسی علیرضا و رستگاری پور فاطمه، ۱۳۹۳، بررسی مزیت نسبی تولید و صادرات زعفران، نشریه زراعت و فناوری زعفران، بهار ۱۳۹۳، شماره ۱، جلد ۲، ص ۵۹-۷۴
- ۴- حافظنیا، محمد رضا. ۱۳۸۷ مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی انتشارات سمت
- ۵- حسینی علی ۱۳۹۴ سایت فـردا نیـوز کـد خـبر: ۴۰۹۳۴۹.

<https://www.fardanews.com/fa/news/409349>

۶- مییری، غلامرضا، ۱۳۹۱، سایت رجانیوز کد خبر ۱۶۲۱۸۲،

<http://www.rajanews.com/news/162182>

۷- نصایبان شهریار و معارفیان شیرین، ۱۳۸۶، بررسی مزیت نسبی صادرات زعفران ایران، دوره ۱۳ ش ۳، ص

۶۱۱

8. Khodada Hosseini,S.H;Khodami,S((2010.. "effect of Internet on export orientation channels in SMEs", published 6-excavations Business Management, Second Year, No3., Spring and Summer,3-31.

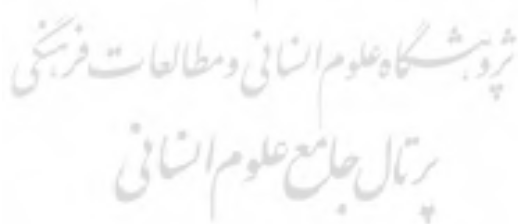
9- Farhangi,A;A;Lotfi,A((2009EE Examining comply with Marketing of the Trade Promotion Organization of Iran with services exporters the expectations ", Journal of Management, Volume 1, No. 2 Spring, Summer, pp. 119-134

10- Kashfi Banab,A((2010EE Economic comparative advantage of cultivation and trade of

- medicinal plants in Iran and their value in the world market ", Business Studies, No. ۴۴,

pp. 67-78.

11- Musroor Ahmad . antryBB ashir Ahmad Dar&Sutinder singh,(2818)" An Economic analysis of Production and Marketing of Saffron in Jammu and Kashmir",IJournals: International Journal of Social Relevance & Concern ISSN-2347-96

Investigating the Factors Affecting the Development of Agricultural Products Trade in Doharoon Border Market

Abstract

The purpose of this study was to identify the factors affecting agricultural trade development and prioritize and determine the role of each factor in agricultural trade development in the Doharoon border market. The research data were collected by filling out 150 questionnaires from economic activists in Doharoon Special Economic Zone in Khorasan Razavi province during 1978-2009. Then, sequential logit model was used to analyze and evaluate the effect of independent variables on agricultural trade development. Is. The results of the study showed that for the development of agricultural products trade in the Doharoon border, the first attempt was made to develop the investment index in the agricultural sector by attracting domestic capital and non-indigenous people in the agricultural sector, as well as promoting mechanization in the agricultural sector and the next priority of holding classes. Challenges aimed at enhancing export knowledge and culture at the Doharoon border, as well as holding joint meetings between Iranian and Afghan businessmen and other countries to exchange knowledge and export experiences. Improving the quality of life of people will also contribute to the development of the agricultural trade.

Keywords: Trade, Agriculture, Border Market, Doharoon, Border,